

BYGGA OCH BO VID ANUNDSHÖG OCH TUNA I BADELUNDA

Arkeologisk slutundersökning

Stiftelsen
Kulturmiljövård

BYGGA OCH BO VID ANUNDSHÖG OCH TUNA I BADELUNDA

Ett av Sveriges mest spännande fornlämningsområden ligger strax utanför Västerås i Badelunda socken, Västmanland. Anundshögsområdet har fått sitt namn efter den majestätiska Anundshögen vilken är Sveriges största gravhög, hela 9 meter hög och 64 meter i diameter. Högen är troligen uppförd någongång inder 500-700-talet e. Kr. Runt högen finns ett stort antal spektakulära lämningar; skeppssättningar, mindre gravhögar, en runsten samt den väg som äldre tiders kungar färdades på; Eriksgatan. Inom en radie av ca 1 kilometer från Anundshög finns över 400 synliga gravar (och kanske dubbelt så många som inte syns). Av dessa är det kammar- och båtgravarna i Tuna som är de mest kända. Samtliga begravda i Tunas båtgravar var kvinnor och i en av gravarna fanns stora mängder gravgåvor så som guld och silver, pärlor och glas. Fornlämningssmiljön i Badelunda visar på att området en gång i tiden har varit en aristokratisk högstatusmiljö.

Den arkeologiska kunskapen om Anundshögsområdet och Tuna i Badelunda kommer till största del från gravundersökningar. Kunskaperna om *hur* och *var* människorna bodde och levde i området har länge varit små. På hösten 2011 utförde Stiftelsen Kulturmiljövård en arkeologisk undersökning av två boplatslämningar som ligger inom synhåll från Anundshög och Tuna. När nya vatten- och avloppsledningar skulle läggas ned, längs med den väg som passerar fornlämningsområdena, fick arkeologerna möjlighet att undersöka två långsmala ytor i åkermarken bredvid vägen. Resultaten från undersökningen gav en ny bild av högstatusområdet och dessutom viktig kunskap både om bebyggelsen och de levnadsvillkor som fanns för människor som en gång bodde där.

Sydöst om vägen vid Anundshög undersöktes en 55×11 meter stor yta. Där hittades en *hård* (resterna av en eldstad) och ett stort antal *stolphål*, dvs de hål som en gång grävts för de stolpar som bar upp taket till ett hus. Trots att inget var kvar av själva huset, utan bara stolphålen, gick det att datera huset till yngre järnålder genom att studera längd, form och hur huset kan ha varit konstruerat. Genom att mäta in alla anläggningar (exempelvis härddar och stolphål) med en *totalstation* (ett mätinstrument som kan ses på omslagsbilden) går det att göra en digital karta som kan användas både för dokumentation och tolkning. Fynden som hittades på ytan bestod bland annat av bitar av keramik och ben från nötdjur.

Det andra området som undersöktes låg en bit längre österut, i närheten av gravfältet i Tuna. Den ytan var 160×8-10 meter stor. Där hittades inte mindre än 215 stolphål, 4 härddar och flera grävda gropar. Genom att jämföra de större stolphålen med varandra och se vilka mönster som framkom på de kartor, som gjordes utifrån inmätningarna, kunde man se att inom det

andra undersökningsområdet fanns spår efter fyra hus. Genom att studera husens konstruktion och genom C¹⁴-datering av kol som återfanns i stolphålen kunde man se att husen kom från olika tidsperioder. Det äldsta huset var byggt under den senare delen av *äldre järnålder* och det yngsta från slutet av *yngre järnåldern* eller början av *medeltiden*.

Fyndmaterialet var sparsamt och bestod av vanligt boplatsmaterial såsom bitar av keramik, ett bryne (som används för att vassa saker), en malsten och ben från djur. Dock fanns ett fynd som var ovanligt. Det var en bit av en så kallad vridkvarn som används till att mala mjöl. Vridkvarnar producerar mer och bättre mjöl än andra enklare kvarnar eller malstenar, men det är mycket tunga och ganska svårarbetade. Därför tror forskare att just dessa kvarnar inte användes i vardagslivet och att de som malde med vridkvarnar oftast var kvinnliga trälar som hade det som en av sina tunga uppgifter på gården.

Några av de frågor som arkeologerna ville få svar på vid undersökningarna var *hur* och *var* människor bodde under den tiden som Anundshögsområdet och Tuna-gravfältet användes. De ville också veta *vilka* som kan ha bott där, om det bara var de med högst status och rikedom som tilläts bosätta sig där eller om det fanns en blandning av olika samhällsklasser.

I de långsmala schakten som grävdes vid undersökningen kunde arkeologerna inte hitta några spår efter någon aristokratisk högstatusmiljö. Husen var normalstora och fynden bestod av vanligt boplatsmaterial. Dock tror man att de undersökta ytorna bara är en liten del av en mycket större bebyggelse och att spåren efter den högsta samhällsklassen kan finnas någonstans i området utanför de undersökta ytorna.

Undersökningen visade att det inte bara var den högsta samhällsklassen som fick bygga och bo i området kring Anundshög och Tuna i Badelunda. Troligtvis tillhörde de som bodde där en utvald skara men att vara utvald innebar inte automatiskt att man tillhörde eliten. I det arkeologiska källmaterialet finns ett fynd, vridkvarnen, som tyder på att det också inom de enskilda gårdarna kan funnits en social hierarki, då det på gården kan ha funnits trälar.

Anundshögen med två skeppssättningar i förgrunden.

Den ena undersökningsytan med stolphålen markerade med blåmålade pinnar.

Snabba fakta

VAR? Undersökningsområdet ligger i Badelunda socken strax öster om Västerås i Västmanland.

NÄR? Undersökningen genomfördes i september och oktober 2011.

HUR? Sammanlagt avbanades 2 320 kvm på de två ytorna där 341 anläggningar sedan undersöktes. De mättes in och dokumenterades. Kolprover analyserades med C¹⁴-metoden och ben som hittades på ytorna analyserades av en osteolog (benexpert).

VARFÖR? Nya vatten- och avloppsledningar skulle dras mellan Tortuna och Hälla i Västerås kommun.

VILKA GRÄVDE? Stiftelsen Kulturmiljövård på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanland (Lst dnr 431-2199-11).

VILL DU VETA MER?

Länk till rapporten:

http://www.kmmd.se/PageFiles/332/KM2014_46.pdf

Information om Anundshögsområdet:

<http://www.anundshog.se/>

C¹⁴-metoden:

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Kol-14-metoden>

